
MAJOROS PÁL*
IMRE GABRIELLA**

**Az Európai Unió és Japán gazdasági
és kereskedelmi kapcsolatainak
sajátos vetületei a '80-as évekig**

**Les aspects spécifiques des relations économiques et commerciales entre
l'Union Européenne et Japon**

Depuis longtemps on considérait Japon comme le troisième pôle de l'économie mondiale à côté des États-Unis et de l'Union Européenne. Parallèlement à son influence grandissante, la Communauté a prêté une attention croissante à ce pays extrême-oriental et Japon est devenu le principal partenaire commercial de l'Union en Asie (concernant les échanges totales, il était le deuxième ou troisième plus important).

Après l'élargissement, le rôle du Japon dans le commerce européen a profondément changé. De nos jours, il n'est que le cinquième partenaire de l'Union. (La volume d'échanges avec la Chine en 2003, celle avec la Russie en 2004 ont dépassé le poids du Japon dans le commerce communautaire.)

Les raisons sont multiples: Japon a noué des liens commerciaux surtout avec l'UE15, les relations avec les nouveaux membres de l'Union se développaient plus lentement. Dans les années quatre-vingt dix, aussi les problèmes économiques ont empêché l'activité régionale et globale du pays, de ce temps-là la Chine devenait le partenaire primordial de l'Union en Asie.

Étant deux pouvoirs de la triade, Japon et l'Union Européenne sont liés par une interdépendance et une responsabilité globale.

Dans cet article nous essayons à présenter le développement de leurs relations de la seconde guerre mondiale aux années quatre-vingts.

Hosszú időn át szokás volt a hárompólusú világgazdaságról beszélni, amelyben az Egyesült Államok és az Európai Unió mellett az Ázsiában vezető szerepet játszó Japánt és „holdudvarát” emlegettük harmadik pólusként. Tettük ezt azért is, mert Japán állította elő a világ GDP-jének bő 10 %-át. Az Európai Unió figyelme is Japán felé fordult, annál is inkább, mivel Japán volt az Európai Unió harmadik legnagyobb exportpiaca és második legnagyobb importforrása az ezredfordulóig (összességében harmadik legfontosabb partnere az USA-t és Svájcot követően).

Japán volt – de csak volt – az Európai Unió legfontosabb partnere az ázsiai földrészen. Japán az EU-15-ök második-harmadik partneréből az EU-25-ök ötödik partnerévé vált (az összforgalomban megelőzte Kína már 2003-tól és Oroszország is 2004-től). Ennek az az oka, hogy Japán kapcsolatait elsősorban a régi tagállamokkal építette ki, és az új tagokkal csak nagyon megfontolt, lassan fejlődő kereskedelmi kapcsolatokat alakított ki. Ez a megállapítás még akkor is

---

* BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar Világgazdaságtan Tanszék, tanszékvezető főiskolai tanár, C.Sc.

** Széchenyi István Egyetem, PhD-hallgató.

helytálló, ha az 1990-es években Kína az Unió Ázsia-politikájának egyre jelentősebb tényezőjévé vált, vagy ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy Japán gazdasági és pénzügyi gondjai kényszerűen visszafogták regionális és globális aktivitását.

Az Európai Unió és Japán is komoly kihívások előtt áll: belső gondjaik, és külső kapcsolati problémáik megoldása nehéz feladat, amely nagy terheket ró mindkét félre. Az Európai Unió nehéz időszakot él át: 10 új tagállamot kell beillesztenie az integráció keretei közé; a 2007-2013 közötti időszak költségvetési vitái; az Alkotmányos Szerződés két országban történő elutasítása; továbbá a török és a horvát esetleges bővítés kérdései erőteljesen megosztják a tagállamokat, és esetenként protekcionista tendenciákat figyelhetünk meg kapcsolataikban. Más típusú, de fontos kihívások előtt áll Japán is: az 1997. évi válság után még mindig nem sikerült dinamizálni a gazdaságot, így veszített világgazdasági, világkereskedelmi pozíciójából. Külön problémát jelent, hogy a '90-es években nem nyitott eléggé a kelet-európai új demokráciák felé, s ez most az EU-kapcsolatokon is meglátszik.

Japán és az Európai Unió ugyanakkor elkötelezett a partneri kapcsolatok fejlesztésében, mert egymás kiemelkedően fontos partnerei a kereskedelmi és a tőke kapcsolatokban egyaránt. A világkereskedelmi triász tagjaként különleges interdependencia és globális felelősség köti össze őket. Mindketten erősen támogatják a globális világkereskedelmi rendszer megerősítését és továbbfejlesztését, akár az Egyesült Államokkal fennálló érdekellentétek eseti kiélezése árán is (pl. agrárkereskedelmi viták). Kölcsönös függésük tovább erősödött az elmúlt években, és érdekelték kapcsolataik elmélyítésében mind gazdasági, mind politikai téren egyaránt: az EU részben Japánon keresztül akar a bővülő ázsiai piacon jelen lenni, Japán pedig az EU-val erősítendő partneri kapcsolatok révén akarja csökkenteni az USA befolyását a régióban.

Az Európai Unió Japánnal ugyanúgy kerülte a formális kétoldalú megállapodásokat, mint a legfontosabb partneréhez, az Amerikai Egyesült Államokhoz fűződő viszonyában. Intézményesült bilaterális kapcsolataikat a legmagasabb szinten az évente egyszer megrendezésre kerülő EU-Japán csúcstalálkozó, valamint a miniszteri szinten évente kétszer tartott találkozók hivatottak ápolni. Multilaterális szinten több fórum is lehetővé teszi a kapcsolatok gondozását, így az ASEM-találkozók két évente, a G8-ak találkozóit évente, ill. az ENSZ, az OECD, a WTO fórumain találkozhatnak a politikusok és a gazdasági szakemberek.

Tanulmányunkban – annak terjedelmi korlátai miatt – az Európai Unió és Japán gazdasági, kereskedelmi kapcsolatainak fejlődéstörténetét, a politikai kapcsolatok alakulását mutatjuk be a kezdetekben, vagyis a II. világháborútól az 1980-as évekig.¹

---

¹ Az érdeklődő, tisztelt olvasó a tanulmány folytatását a BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar „EU Working Papers” című lapjában találhatja meg.

Japán és az EK kapcsolatainak története

1. Japán és Nyugat-Európa a II. világháborút követő években

A második világháború után kölcsönös érdektelenség jellemezte Európa és Japán gazdasági kapcsolatait. Japán 1945-ben kimerült és legyőzött országgént került ki a második világháborúból. Akárcsak Nyugat-Európa országaiban, a japán szigeteken is szembe kellett nézni a hosszú háború következményeivel, meg kellett kezdeni a romba dőlt gazdaság és társadalom újjáépítését. A hasonló problémák megoldására a két térségben különböző megoldási lehetőségek kínálkoztak, az Egyesült Államok szerepe azonban mindkét esetben kulcsfontosságú volt.

Az Egyesült Államok japán és európai politikáját egyaránt a kialakult hidegháborús helyzet befolyásolta. Japán gazdasági talpra állítása a szövetségesek 1945-től 1952-ig tartó megszállásával kezdődött, amely biztosította a japán politikába történő amerikai beleszólást a későbbi évtizedek folyamán is.¹ A szövetséges erők demilitarizációs és demokratizációs programot vezettek be, hogy megakadályozzák a japán háborús akciók megismétlődését, felállítottak egy új és demokratikus kormányt és segítették a gazdasági és társadalmi infrastruktúra kiépítését. Japán jelentősége a kínai szocialista forradalom győzelmét követően (1949) nőtt meg igazán. A Moszkva-Peking tengely megalakulása arra készítette az Egyesült Államokat, hogy Japánt erős szövetségesévé tegye. A jelentős kétirányú kereskedelem mellett gazdasági segélyek, együttműködési programok kapcsolták össze a két országot, 1951-től pedig az amerikai-japán biztonsági szerződés értelmében a szigetország védelméről is az Egyesült Államok gondoskodott. 1952-ben Japán visszanyerte függetlenségét és a nemzetközi szervezetek tagjaként be akart kapcsolódni a világkereskedelem és a világpolitika vérkeringésébe. Ez irányú törekvéseit is az Egyesült Államok segítette: 1955-ben Japán az amerikai támogatásnak köszönhetően válhat a GATT szerződő felévé, 1956-ban az ENSZ-be, 1964-ben az OECD-be nyer felvételt.

Az Egyesült Államok az európai kormányok gazdasági összeomlását és a kommunista rendszerek nyugat-európai elterjedését a Marshall-terv keretében 1948-tól 1951-ig folyósított mintegy 13 Mrd USD segéllyel igyekezett biztosítani. A Marshall-terv és a szétosztására létrejött, tizenhat országot tömörítő OEEC (Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete) ugyanakkor arra is volt hivatva, hogy megnyissa az utat a nyugat-európai országok egymással való szorosabb együttműködése előtt, ezáltal a jövőben csökkenthető legyen mind az Egyesült Államok európai újjáépítésében vállalt anyagi elkötelezettsége, mind a háború újbóli kitörésének a veszélye. A kooperációs törekvések a gazdasági mellett védelmi téren is megnyilvánultak. A Szovjetunió által megszállt országokban kiépülő pártállami rendszerek hatására Nagy-Britannia, Franciaország és Hollandia kölcsönös védelmi szerződést kötött 1948-ban, a megállapodás

---

¹ A győztes európai szövetségesek nem vettek részt a japán ügyekben, azokat saját kompetenciájukon kívül esőként kezelték és a szövetséges haderők vezetését átengedték az amerikai csapatoknak.

jelentőségét azonban az egy évvel később létrejött, Európát az észak-atlanti védelmi struktúrába bekapcsoló NATO-szerződés háttérbe szorította. Az európai politikusok az ötvenes évek elejére felismerték, hogy a kialakuló kétpólusú világrendszerben Nyugat-Európa csak az egységesülés révén lehet képes alaposan lecsökkent politikai és gazdasági befolyásának növelésére. Ezért a francia külügyminiszter, ROBERT SCHUMAN 1950. május 9-én elmondott történelmi jelentőségű beszédében szorosabb együttműködésre hívta fel Nyugat-Európa nemzeteit. Ennek eredménye lett 1951-ben az Európai Szén- és Acélközösség megállapodás aláírása, és az integráció felé tett további lépések vezettek 1957. március 25-én a Római Szerződés aláírásához, amely létrehozta az Európai Gazdasági Közösséget.

Miközben az ENSZ-hez hasonló szervezetek életre hívása a II. világháború európai és ázsiai győzteseinek és veszteseinek egyaránt a párbeszéd új fórumait biztosította, valójában kevés lendületet adott bármiféle transzkontinentális párbeszéd kiépüléséhez. Ekkoriban történelmi okokból mind Japán, mind pedig Nyugat-Európa az Egyesült Államokkal épített ki sokrétű kapcsolatokat. A szoros történelmi szálak, a kölcsönös érdekeltség és a közös biztonsági ügyek hiánya, egymás nem ismerése és a kialakult sztereotípiák oda vezettek, hogy Japán és az Európai Közösség nem váltak egymás természetes partnerévé a háborút követő években.

2. Ötvenes évek: kereskedelmi kapcsolatok az amerikai érdekek szolgálatában

Az ötvenes évek folyamán az Egyesült Államok vámkedvezményt ajánlott fel azoknak az európai országoknak, amelyek – követve az amerikai magatartást – megnyitják piacukat a japán termékek előtt.¹ Az Egyesült Államok azért támogatta a szigetország termékeinek európai piacra való bejutását, mert ez a japán gazdaság fellendülését, az életszínvonal emelkedését, ezáltal a nyugati típusú demokrácia ázsiai megerősödését vonta maga után, ami nélkülözhetetlen volt a politikai és stratégiai stabilitáshoz. Az Egyesült Államok az ország GATT-csatlakozását is azért támogatta, mert az további exportlehetőségeket rejtett magában.

A Japán és az Egyesült Államok között egyre gyakoribbá váló kereskedelmi viták és a világháború előtti negatív tapasztalatok azonban bizalmatlanná tették az európai államokat az alacsony munkabéru japán termékekkel és a szigetország kereskedelmi gyakorlatával szemben. Az európai textilipart fenyegető potenciális japán veszély miatt Nagy-Britannia, Franciaország, Hollandia és Németország kezdetben nem támogatták Japán GATT-csatlakozását sem.² Később is csak a 35. cikkely kikötésével egyeztek bele, amely szerint bármikor szelektíven, Japánra vonatkoztatva felfüggeszthetik az egyezmény alkalmazá-

---

¹ Az Egyesült Államok diszkriminációmentességet biztosított a japán export számára, az importban azonban fennmaradtak a korlátozások.

² Japán először 1952-ben jelentkezett a GATT-ba, de a fenti államok tiltakozása miatt csak három évvel később csatlakozhatott.

sát. Ebben a bizalmatlan légkörben hiába igyekezett az Egyesült Államok közvetítőként viselkedni az európai–japán kapcsolatokban. Miközben az európaiak a japán árudömpingtől féltek, a szigetország a közös külső vám bevezetésének Európával folytatott kereskedelemre tett kedvezőtlen hatásaitól tartott¹ és minden fórumon az exporttermékeivel szembeni korlátozások megszüntetéséért, a 35. cikkely alkalmazásának felfüggesztéséért küzdött.

A japán aggodalmakat az egyes európai tagállamok intézkedései csak tovább fokozták. Németországban és Olaszországban például a GATT-csatlakozás után is fennmaradtak az importkorlátozások több japán árucikk esetében, Belgium pedig 1958-ban további huszonnégy korlátozást vezetett be a Japánból származó importra. Számos későbbi diplomáciai erőfeszítés (KISHI miniszterelnök 1959-es európai és ADENAUER német kancellár Japánban tett látogatása) vezetett el a német korlátozások feloldásához.

Érdekes módon ebben az időszakban főleg politikai természetű kérdések voltak napirenden Japán és Európa kapcsolataiban. Ez azzal magyarázható, hogy a közös állásfoglalás kialakítása problémamentesebb volt pl. a szovjet akciókkal kapcsolatban, mint a kereskedelmi viták esetén. A háborút közvetlenül követő éveket ez a politikai hangsúly eltolódás különbözteti meg a későbbi évtizedektől, amikor a kapcsolatokban főleg a kereskedelmi kérdések domináltak. A Japán és Európa közötti politikai párbeszéd csak lassan, a 80-as évektől jelenik meg újra.

3. Hatvanas évek: a tagállamok és Japán kétoldalú kereskedelmi megállapodásai

A hatvanas évekre a japán export növekedett, és az Egyesült Államok kezdett potenciális gazdasági vetélytársként viselkedni Japánnal szemben. Miközben továbbra is kulcskérdés maradt számára a japán áruk minél szélesebb körű piacra jutása, már nem mozdította elő tevékenyen a kétoldalú kapcsolatok elmélyítését Japán és Európa között. Mindaddig minimálisak is maradtak a két fél közötti kapcsolatok, amíg nem támadt igény azok amerikai politikai érdekektől független alakítására.

1965-ben miután Japán elérte több korábbi célkitűzését (pl. OECD-tagság) új fordulat következett be Japán EGK-politikájában. Már egyre kevésbé a diszkrimináció megszüntetése volt a cél, hanem a hangsúly áttevődött az exportösztönzésre, majd néhány év múlva az európai tőkebefektetések növelésére. Időközben Japánban gazdasági szerkezetváltás történt: a könnyűipari termékeket egyre jobban felváltották gépipari termékek (hajók, autók, híradástechnika), illetve nagy arányt képviseltek a fejlett technikát hordozó termékek.

A japán és a nyugat-európai gazdaság hatvanas évekbeli fejlődése, amely egészen az 1973-as válságig töretlen volt, kedvező hátteret biztosított a gazdasági kapcsolatok alakulásának. Nőtt a közös kereskedelem volumene, bár a legtöbb EK-tagállam továbbra is importkvótát vetett ki a japán termékek egy

---

¹ A félelem tárgya az volt, hogy Európa olyan „kereskedelmi klubbá” válik, amelyből a japánok ki lesznek zárva.

részére. Érdekes különbség volt megfigyelhető: míg Japán a kialakulóban levő, fejlődő, modern ágazatokat, azok exportképességének javulását támogatta, addig a Közösség az előregedő ágazatokat védte, elsősorban a munkahelyek megtartása érdekében (pl. acélipar, hajóipar). A gazdasági érdekkülönbségek nemsokára elkerülhetetlenné tették a japán és európai képviselők közötti (ugyan ad hoc jellegű) találkozókat. Ezek a kétoldalú megbeszélések még gyakoribbá is váltak az évtized folyamán, mert Japán fokozta részvételét számos olyan nemzetközi szervezet és intézmény munkájában, ahol az európai államok is képviseltették magukat (pl. ENSZ, GATT) és mert az Egyesült Királyság EK-csatlakozásának lehetősége miatt Japán is nagyobb fontosságot kezdett tulajdonítani az európai kapcsolatoknak. A közeledést magyarázhatja az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatok időleges megromlása, valamint az új miniszterelnök, IKEDA személye is, aki külpolitikájában sokkal inkább nyitott Európa felé, mint azt elődei tették.¹

Japán folyamatos gazdasági növekedése és jelentős importja Európában is növelte a szigetországra vonatkozó közös állásfoglalás szükségességét. Az előrelépést azonban akadályozták a Bizottság szerepe körül folyó viták.² Így az egyes tagállamok kétoldalú tárgyalásokat kezdtek a szigetországgal. Németország 1960. július 1-jén, az európai államok közül elsőként írt alá a kereskedelmi szerződést Japánnal, amelyben megadta számára a legnagyobb kedvezményes elbánást. A Benelux-államok 1961-ben kötöttek hasonló megállapodást és a felajánlott biztonsági záradékért cserébe lemondtak a 35. cikkely alkalmazásáról, de huszonnyolc árucikk esetében (pl. textilárúk, porcelántermékek, evőeszközök) továbbra is fenntartották az egyéni kvótákat. A britek 1963-ban mondtak le a 35. cikkely által nyújtott előjogról, miután megkötötték Japánnal a kereskedelmi és hajózási megállapodást, amely két biztonsági záradékot is tartalmazott. A francia kormány sokáig fenntartotta merev álláspontját: csak 1964-ben kötött megállapodást a szigetországgal, a britekkel megegyező feltételekkel.

A hatvanas évek második felében rendszeres politikusi találkozók indultak el Japán és egyes európai tagállamok között. 1963-ban először Japán és az Egyesült Királyság, Japán és Franciaország, valamint Japán és Németország folytatott megbeszéléseket a külügyminiszteri találkozók rendszeressé tételéről. Két évvel később hasonló tárgyalások indultak meg Japán és Olaszország között is. Eddigre már minden EK-tagállam megadta a legnagyobb kedvezményes elbánást a szigetországnak és a Bizottság kijelentette, hogy minden akadály elhárult a közös EK-Japán egyezmény elől, amely egységes biztonsági záradékot tartalmazna és eltörölné minden korábbi kétoldalú megállapodást. A Tanács elé terjesztett javaslat szerint a megállapodás megkötéséig és életbe lépéséig tartó átmeneti időszakban egy korlátozásokat tartalmazó közös lista és biztonsági

---

¹ 1962 júliusában Japán kiadta első „EGK-politikáját”. A japán kormány bejelentette, hogy nem alkalmazza a liberalizációs programból származó előnyös elbánást azoknak az országoknak az esetében, amelyek folytatják a diszkriminációt a japán termékekkel szemben.

² A Bizottság számos kísérletet tett arra, hogy a kereskedelmi kérdéseket egységes európai szintre emelje, de próbálkozásait nem koronázta siker néhány tagállam ellenállása miatt, amelyek úgy gondolták, hogy ha a Bizottság koordinációs szerepet kap kereskedelmi kérdésekben, az veszélyezteti majd a nemzetállami érdekeket.

záradékok lennének érvényben. A francia és az olasz kormány közös lista elleni tiltakozása miatt azonban nem született meg a felhatalmazás, így továbbra is a tagállamok Japánnal kötött kétoldalú megállapodásai maradtak érvényben.

Japánban egyébként nem fogadták egyértelműen pozitívan az európai szintű kereskedelmi tárgyalások lehetőségét. Attól tartottak ugyanis, hogy az EK által tárgyalta, az átmeneti időszakra vonatkozó korlátozásokat tartalmazó lista azonos lesz az akkor érvényben lévő legszélesebb listával, és hogy a biztonsági záradék rendelkezéseit ki kell majd terjeszteni Németországra és Olaszországra is.

Miközben a Japán és Nyugat-Európa közötti közvetlen üzleti kapcsolatok egyre jelentősebbé váltak és a szigetország világgazdaságban betöltött szerepe miatt egyre több európai politikus érezte elkerülhetetlennek az egységes álláspont kialakítását, a hatvanas évek nem hozott jelentős előrelépést ebben a kérdésben. Az évtized második felében csökkent a politikai kapcsolatok intenzitása, a tárgyalások specifikus gazdasági kérdések, problémák ügyében szektorális fórumokon folytak. A lanyhuló figyelmet japán részről az elmaradt brit EK-csatlakozás és az életbe lépő kétoldalú kereskedelmi megállapodások mellett a japán szocialista ellenzék magatartása is indokolta, amely egyre gyakrabban kritizálta a kormány nyugati orientációját. A többszöri kudarc hatására egy időre a Bizottság napirendjéről is lekerült a japán kérdés. Mégsem tekinthető eredménytelennek ez az időszak: megtörtént a kölcsönös elismerés és kiépültek azok a struktúrák, amelyek később lehetővé tették a kapcsolatok továbbfejlődését.

4. Hetvenes évek: erősödő kereskedelmi viták és lassú intézményesülés

Az EK közös kereskedelempolitikája 1970. január 1-jén lépett hatályba. Bevezetésének szükségességét az EK megalakulásának egyik fő célja, a vámunió létrehozása magyarázta, melynek lényege, hogy míg a tagállamok egymás közötti kereskedelmében megszűnnek a vámok, külső országokkal szemben közös kereskedelempolitikát, benne egységes vámtarifarendszert alkalmaznak. Noha 1970-től kezdve a tagállamok már nem köthettek kétoldalú kereskedelmi megállapodásokat harmadik országokkal, a korábbi, még érvényben lévő megállapodások miatt a közös kereskedelempolitika bizonyos elemei nem léphettek életbe azonnal. Érvényben volt egy szabály, amely engedélyezte a nemzeti intézkedések megtartását mindaddig, amíg azok nem akadályozzák a közös kereskedelempolitika fejlődését. Számos ilyen nemzeti intézkedés azonban Japán ellen irányult és gátolta az EK próbálkozásait a szigetországra vonatkozó egységes kereskedelmi szabályrendszer kidolgozásában. Az 1969-es hágai csúcson ugyanis a Tanács végre engedélyezte, hogy a Bizottság tárgyalásokat kezdjen a japán kormánnyal a kereskedelmi egyezmény megkötéséről.

A hetvenes években három tényező befolyásolta az EK és Japán kapcsolatainak fejlődését:

- a világgazdasági körülmények jelentős változásai (a Bretton Woods-i rendszer vége, a kőolaj árának drasztikus emelkedése stb.);
- az EK változásai (vámunió, bővítés, új közösségi politikák kialakítása stb.), a közösség világgazdasági és politikai szerepének átalakulása;

- a Japán-EK kapcsolatokban végbement intézményi fejlődés.

Míg a 60-as évek elején még kereskedelmi egyensúly állt fenn Japán és Nyugat-Európa között, 1969-től állandósult az EK hiánya a szigetországgal folytatott kereskedelemben. A Közösség ekkor eszmélt rá igazán Japán gazdasági jelentőségére.

1970 szeptemberében megkezdődtek a kereskedelmi tárgyalások Japánnal. Az Európai Bizottság minden japán termék esetében ragaszkodott a biztonsági záradékhoz, a japán kormány azonban szeretne volna, ha az Európával folytatott kereskedelem a GATT-szabályok szerint történne és a tagállamok csak a hazai termékekre gyakorolt komoly fenyegetés esetén alkalmazhatnák a védővámrendszert.¹

A folyamatos tárgyalások ellenére az Európába irányuló japán export egyenesen nőtt a japán cégek eladási offenzívájának köszönhetően. Az egyre mélyülő kereskedelmi szakadék különösen néhány specifikus szektorban (rádió- és tévékészülékek, magnetofonok, elektronikai berendezések, hajók, autóiipari termékek) volt számottevő. 1972 szeptemberében a Bizottság elnöke látogatást tett a szigetországban, hogy a Japán és Európa közötti kereskedelmi mérleg javításának lehetőségeiről tárgyaljon. Japán hozott ugyan néhány önkorlátozó rendelkezést, de kevés eredménnyel. Az EK-tagállamok (1973-tól az Egyesült Királyság, Dánia és Írország is) egyre egységesebben fordultak szembe a japán kereskedelmi gyakorlattal. Az évtized hátralevő részében tovább folytak a növekvő egyensúlyhiány helyreállítására irányuló tárgyalások és Japán önkorlátozó intézkedései,² de a feszültségek a 80-as évek elejéig fennmaradtak. Az EK figyelme ebben az időszakban elsősorban az Európába érkező japán exportra és nem a Japánba irányuló európai exportra irányult.

A hetvenes évekre a japán vezetők számára az Európai Közösség, mint tárgyalópartner potenciális alternatívává vált az Egyesült Államokkal szemben.³ A Közösség iránti megnövekedett japán figyelem részben az Egyesült Királyság taggá válásával magyarázható, de az EK-n belül végbement fejlődés és a két fél közti kommunikációs csatornák növekvő száma is hozzájárult ehhez. Az integráció Közösségen belüli elmélyülése ezekben az években lényeges tényező volt az EK-Japán kapcsolatok fejlődésében.

A hetvenes évek elejére mind Japán, mind az EK szükségesnek érezte a kétoldalú kapcsolatok intézményesítését, a legfontosabb problémák miniszteri és szakértői szinten történő rendszeres megvitatását és ezáltal a kapcsolatok tar-

---

¹ Eközben a GATT keretein belül már a nem vámjellegű akadályok lebontásáról indultak tárgyalások Japán és az Egyesült Államok valamint az EK és az Egyesült Államok között és 1972 februárjában aláírtak egy erre vonatkozó szerződést is.

² Például 1976 májusában a japán kormány lehetővé tette, hogy az EK-beli autógyártók a Japánba irányuló exportjuknál szükséges biztonsági és környezetszennyezési vizsgálatokat Európában is elvégezhessék.

³ Az ún. Nixon-sokk (a dollár aranyra való átválthatóságának felfüggesztése, majd megszüntetése; a Kínai Népköztársaság diplomáciai elismerése, ENSZ BT-be való visszavétele) elbizonytalanította a japán politikai vezetést, és új irányok, kapcsolatok kialakítását tette szükségesszerűvé.

talmasságának és folytonosságának a biztosítását. Az első megbeszélések 1973 júniusában voltak Brüsszelben és megalakultak az EK és Japán közötti intézményesült kapcsolatokat biztosító kezdeti testületek is. 1974-ben Tokióban felállították az Európai Közösség diplomáciai képviselőjét, majd 1975-ben létrehozták a japán missziót is Brüsszelben. A tokiói delegáció feladata az volt, hogy előmozdítsa a párbeszédet, és szorosabb kapcsolatot építsen ki Japán és az EK között. Az EK-tagállamok vezetőinek szigetországba tett látogatásai, a Japán és EK között két évente megrendezésre kerülő magas szintű megbeszélések valamint az európai és japán parlamenti képviselők 1977 óta megrendezésre kerülő találkozóit nyújtottak kereteket a párbeszéd elmélyüléséhez.

A kétoldalú kapcsolatok fejlesztése érdekében tett lépések ellenére azonban – főleg a Közösség Japánnal szembeni kereskedelmi korlátozásait figyelembe véve – egyértelmű volt, hogy a partnerség megvalósulása felé vezető úton még számos lépést kell megtenni. Gondot jelentett az is, hogy kereskedelemmel kapcsolatban nem álló területeken a japánok nem voltak meggyőződve az EK egyetemes egésként való fellépésének jogosságáról, ezért a problémákat bilaterális úton igyekeztek rendezni.

5. Nyolcvanas évek: újra erősödő politikai kapcsolatok

A második kőolaj-robbanás következményeként lényegesen csökkent a japán kereskedelmi mérleg aktívuma, ezért Japán azt igényelte a Közösségtől, hogy töröljék el a termékeivel szembeni korlátozásokat. Az EK erre nem reagált pozitívan, mivel a kőolaj árának növekedése a Közösség fizetési mérlegét is negatívvá tette, és Japán gondjai nem róhatóak fel nekik. A kiéleződő viták hatására Japánban újabb exportösztönző intézkedéseket vezettek be – az EK tiltakozásától kísérve. A japán export rohamosan nőtt, az EK deficitje úgyszintén: ez újabb krízishelyzet kialakulását eredményezte.

A '80-as évek válsága idején a jent a dollárhoz képest jelentősen felértékeltek, és az USA termékei váltak versenyképesebbé a japán piacon. Ez a piacvesztés az EK-t újfent negatívan érintette. Az évtized közepétől a japán tőke áramlása megindult Európa, ezen belül elsősorban Nagy-Britannia felé. A szolgáltatáskereskedelem egyre nagyobb jelentőséghez jutott ebben a periódusban; ez igen kedvező volt az EK számára, mivel a szolgáltatások terén stabil többlet volt az integrációnak.

A nyolcvanas évek folyamán az EK megpróbálta rendezni kapcsolatait Japánnal, melynek fontos része lett volna a közös Japán-politika kidolgozása. A tagállamok közötti viták végül is nem tették lehetővé ennek kialakítását, de elkészült egy program a kapcsolatok rendezésére. Ez négy pontból állt¹: egységes exportkorlátozási követelések; a jen felértékelése; a nem-vámjellegű korlátozások eltörlése; illetve azt kérték, hogy az EK-val szemben is legalább olyan kedvező bánásmódot folytassanak, mint az USA-val.

1985-ben az OECD keretein belül megszületett az ún. Plaza Egyezmény, amely megszüntette a jen/USD kötött árfolyamot. Ennek következtében a jen

¹ Dent írása alapján.

felértékelődött, ez rontotta a japán termékek nemzetközi versenyhelyzetét, és hozzájárult a jelentős japán exporttöbblet csökkentéséhez. A kialakult helyzetben a Közösség csökkentette a Japánnal szemben alkalmazott mennyiségi korlátozásokat, és Japán is komoly erőfeszítéseket tett arra, hogy piacait minél jobban megnyissa az európai termékek előtt.

1986-ban megszületett az Egységes Európai Okmány, amely az egységes, közös piac megteremtését tűzte ki céljául. A 12 ország egységesülő piaca, illetve a Bizottság megnövekedett kompetenciája újra felvetette a Japán-politika megteremtésének szükségességét. Ez azonban nem született meg. A '90-es években elkészült azonban az Európai Unió Ázsia-politikája, és ezen belül foglalkoznak Japánnal is, de Japán nem kapta meg azt a figyelmet, amelyet kapcsolataik alapján megérdemelt volna.

Ezt követően a japán export növekedési üteme kissé lelassult, de felgyorsult a tőkeexport (amely újra problémákat vetett fel).

A kétpólusú világrend felbomlása után az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió mellett Japán, mint a világ egyik vezető gazdasági nagyhatalma, a világ legnagyobb hitelezője elfoglalta megérdemelt helyét a hárompólusú világban. A '90-es évek elejétől érzékelhető a három nagyhatalom szoros együttműködése, együttes fellépése közös céljaikért.

Összegzés

A '60-as, '70-es években Japán iparilag és gazdaságilag oly mértékben megerősödött, hogy az Európai Közösség piacain növekvő konkurenciaként jelent meg termékeivel. A tagállamok ráébredtek arra, hogy új versenytársuk potenciális kereskedelmi partnerük is, s megkezdődött az óvatos kapcsolatfelvétel a két gazdasági térség között. Eleinte a japán termékek áradatszerű betöréséből adódóan konfliktusok és ellenségeskedések jelentkeztek, az EK dömpingvámokat és importkvótákat alkalmazott a japán behozatal ellen.

A kezdeti nehézségek után azonban egyre kedvezőbben alakultak a fennálló kapcsolatok az EU és Japán között, a kereskedelem volumene bővült, az együttműködés keretei szélesedtek. A gazdasági kapcsolatok mellett a politikai párbeszéd és konzultáció fórumai is kialakultak, rendszeres magas szintű találkozó formájában.

Kereskedelmi viták nem jellemzők a gazdasági kapcsolatokban, mióta Japán strukturális reformok végrehajtásába kezdett és az EU is profitál a korlátozó szabályozások fokozatos feloldásából. Japán felismerte azt, hogy nincs esélye addig kilábalni a válságból, amíg végre nem hajtják a liberalizációs és deregulációs reformokat, s valóra nem válik a régóta óhajtott szabad piaci verseny, csak ez eredményezhet dinamikus, átalakulással egybekötött gazdasági növekedést. A két vezető gazdasági térség kapcsolata a jövőben valószínűleg továbbfejlődik és még intenzívebbé válik majd, hiszen mindkét fél érdeke az együttműködés, s az abból eredő haszon maximalizálása a globális verseny keretein belül.

Irodalomjegyzék

- BALÁZS PÉTER: Az Európai Unió külkapcsolatai és a magyar-EU kapcsolatok fejlődése, KJK-KERSZÓV, 2002.
- DENT M. CHRISTOPHER: The European Union and East Asia, Routledge, London, 1999.
- DÓSA MELINDA: Az Európai Unió kapcsolatai Japánnal-különös tekintettel a tőkekapcsolatokra, BGF KKKF, 2002.
- Az Európai Unió és Távol-Kelet, Kihívások, 54. szám, 1995. május.
- JULIE GILSON: Japan and the European Union, A Partnership for the twenty-first century? Palgrave, 2000.
- HERNÁDI ANDRÁS: Hogyan tovább Japán?, Kihívások, 13. szám, 2002. január.
- HERNÁDI ANDRÁS: Japán globális és (kelet-) európai tőkeexport politikája a '90-es években és a 21. század elején, Európai Tükör, 2003, 2. szám, p. 118-130.
- MAJOROS PÁL – KOVÁCS RÉKA: Az EU és Kína kapcsolatai az ezredfordulón, EU Working Papers, 2001/1, p. 3-50.
- MAROSI MIKLÓS: Távol-keleti menedzsment (Japán, Dél-Korea, a tengerentúli Kína, a Kínai Népköztársaság), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1997.
- NAGY ANDRÁS: Japán és Európa közötti kereskedelem 25 éve, Külgazdaság, XLII. évfolyam, 1998. július-augusztus, p. 90-105.
- ROTHACHER ALBRECHT: Economis diplomacy between the European Community and Japan 1959-1981, Gower Publishing Company, England, 1987,
- IFJ. SIMON GYÖRGY: Japán gazdasága a kilencvenes években: az elhúzódó recesszió okai és következményei, Külgazdaság, 2001. szeptember, p.46-65.
- Ázsia és az Európai Unió közeledik egymáshoz; in: Európai Dialógus, 1999. január-február.
- <http://www.europa.eu.int/comm/trade>
http://www.europa.eu.int/external_relations/japan
www.jpnc.cec.eu.int